

Pieter Adriani. Het belastingrecht Zijn grondslagen en ontwikkeling, 1948-1950

Citation for published version (APA):

Weerepas, M. J. G. A. M. (2020). Pieter Adriani. Het belastingrecht Zijn grondslagen en ontwikkeling, 1948-1950. In G. Martyn, L. Berkvens, & P. Brood (Eds.), *Juristen die schreven en bleven. Nederlandstalige rechtsgeleerde klassiekers* (pp. 240-243). Stichting OVR / Verloren. <https://doi.org/10.5117/PM2019.2.053.WEER>

Document status and date:

Published: 01/01/2020

DOI:

[10.5117/PM2019.2.053.WEER](https://doi.org/10.5117/PM2019.2.053.WEER)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

51 HET BELASTINGRECHT. ZIJN GRONDSLAGEN EN ONTWIKKELING – 1948-1950

Pieter Adriani (1879-1974)

Pieter Jacob Albert Adriani werd op 3 juli 1879 geboren in Warmenhuizen en overleed op 14 september 1974 in Haarlem. Hij volgde de HBS te Almelo. Daarna slaagde hij in 1902 voor het notariële staatsexamen en in 1903 voor het examen voor surnumerair der registratie en domeinen. Hij heeft eerst als commies en ontvanger en later als (hoofd)inspecteur bij het Dienstvak der Registratie en Domeinen, onder andere in Maastricht en Amsterdam gewerkt. Vanaf 1905 publiceerde hij in het *Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie*. Later werd hij ook redacteur van dit tijdschrift (1922-1950). In 1931 verscheen zijn boek *De grondbeginselen der Wetten op de Inkomsten-, Vermogens- en Dividend- en Tantiëmebelasting*, waarin ook aandacht was voor het grensoverschrijdend verkeer.

Van 1907 tot 1922 leidde hij studenten op voor het notarieel examen. In 1928 werd hij privaattoecent voor het fiscaal recht aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam. Uiteindelijk werd hij benoemd tot hoogleraar. Hij was een van de eerste hoogleraren belastingrecht aan een Nederlandse universiteit. Deze post zou hem zijn aangeboden omdat hij vanwege zijn kritische uitlatingen ten aanzien van het beleid gepasseerd was voor de functie van directeur van 's Rijks belastingen te Amsterdam. Op 10 oktober 1938 hield hij zijn oratie getiteld 'De sociale beteekenis van het belastingrecht'. Op 17 oktober 1949 ging hij met emeritaat. Zijn afscheidscollege was getiteld 'Belastingrecht. Recht of economie?'

Voor de Tweede Wereldoorlog maakte Adriani deel uit van de Commissie Bodenhausen, waarin voorstellen werden gedaan voor een herziening van het Nederlandse belastingstelsel. In oorlogstijd hield hij zich naast het geven van onderwijs, voor zover dat dat mogelijk was, onder andere bezig met het helpen van joden en het verspreiden van illegale lectuur (Nève). 'Voor zover ik het heb kunnen nagaan, is Adriani de enige fiscale auteur geweest die zich in de bezettingstijd publiekelijk heeft uitgelaten over de vraag of joodse belastingplichtigen die hun vermogen hadden moeten afstaan aan de Liro-bank, in aanmerking zouden moeten komen voor een vermindering van de aanslag vermogensbelasting', aldus Essers (*Belast verleden*).

Samenwerking in internationaal verband vond hij belangrijk. Hij heeft aan de wieg gestaan van het Internationaal Belasting Documentatie Bureau te Amsterdam, waarvan hij tot 1954 directeur was. Hij was ook betrokken bij de oprichting van de International Fiscal Association in 1938 en bij de oprichting van de Vereeniging (thans: Vereniging) voor Belastingwetenschap in 1925. Hij heeft samen met Bernardus Schendstok rapporten voor deze organisatie geschreven, getiteld *Ontwikkelingsrichting van het moderne belasting-*

Portret van Pieter Adriani op gevorderde leeftijd, particuliere collectie.

recht (Geschrift nr. 84 en 85, Alphen aan den Rijn, 1952 en 1953). Later werd hij erelid van de Vereniging. Samen met M.J. Prinsen heeft hij preadviezen uitgebracht aan de Broederschap van candidaat-notarissen ('s-Gravenhage 1942).

Er zijn aan Adriani twee eredoctoraten toegekend, door de Universiteit van Amsterdam in 1932 en door de Rijksuniversiteit Gent in 1950. In zijn privéleven was hij een verdienstelijk landschapschilder en kunstkenner. Daarnaast verrichtte hij religieuze en sociale activiteiten.

Het boek *Het belastingrecht. Zijn grondslagen en ontwikkeling* bestaat uit drie banden met een totaal van 1188 pagina's. De banden zijn in de jaren 1948-1950 gepubliceerd. Er zou een vierde komen, maar die is nooit verschenen. In 1954 volgde een tweede geheel herziene druk. Jacobus van Hoorn was in die druk medeauteur.

Ook inhoudelijk bestaat het boek uit drie delen. Het eerste deel betreft de meer theoretische vragen, zoals hoe de overheid zich de nodige middelen heeft verschaft, het doel van de heffingen gedaan door de overheid, de soorten heffingen, de indeling van de belastingen, de theoretische grondslagen van de belastingheffing, de tarieven en de techniek van de belastingheffing en een overzicht van de historische ontwikkeling van de belastingheffing tot en met 1947. Het eerste deel tracht, zoals Adriani zelf zei, de plaats en de betekenis van het belastingrecht aan te geven. Het was overigens niet de bedoeling dat naar volledigheid werd gestreefd. Er werd juist getracht tot verdere studie uit te nodigen. Het tweede deel bevat de grondslagen van de belastingheffing – hier bedoeld als waarover belasting moet worden betaald, zoals het voor het belastingrecht belangrijke waardevraagstuk – en het internationaal belastingrecht. Het derde deel betreft de toenmalige actuele vraagstukken. Het gaat om verschillende onderwerpen zoals de belastingsubjecten, effecten en roerend kapitaal, en de particulier en de zorg voor de oude dag. Dit laatste deel sluit af met een overzicht van de behandelde stof en een kijk op de toekomstige ontwikkeling van het belastingrecht.

Het belastingrecht wordt gezien als een werk waarin Adriani het belastingrecht heeft verheven tot een echte wetenschap. Niet alleen heeft hij in het boek de uitleg van de wet beschreven, maar het doel van zijn werk was ook om te onderzoeken of er een samenhang, ofwel een systeem, in de toenmalige geldende belastingwetten was te ontwaren. In dit doel kan de grote waarde van het boek worden gevonden. Adriani wordt dan ook de pionier van de belastingwetenschap genoemd. Opmerkelijk is dat zelfs het psychologische effect van het betalen van belastingen aan de orde komt. Dat is een effect dat niet vaak werd beschreven, maar Adriani vond het een belangrijk aspect waaraan aandacht moest worden besteed. Een van de verdiensten van Adriani's boek is dat getracht is verschillende disciplines bij elkaar te brengen. De belastingwetenschap zou volgens hem moeten worden gezien als onderdeel van de leer van de openbare financiën. Dit werd echter niet door eenieder onderschreven.

Adriani heeft met verve getracht de samenhang van die positieve gedeelten van het belastingrecht waarmee het publiek het meest in aanraking kwam te beschrijven, waarbij ook oog moest zijn voor het immer veranderende maatschappelijke leven. In dit verband kon een beschrijving en bespreking van de historie van belastingen niet ontbreken. De sociale betekenis van de belastingwetten werd ook onderzocht. Daarnaast werden de belastingtheorieën in de beschouwing betrokken. Een van de belangrijkste vragen was of sprake is van een belastingstelsel. Deze vraag heeft hij eerst op technische wijze en vervolgens in principiële zin benaderd. Hij heeft daarbij onder andere de vraag beantwoord of de onderdelen van het belastingrecht, zoals de gebruikte begrippen, op elkaar aansluiten. Dit leek niet het geval te zijn. Zijn gedachte hierbij was echter dat het belastingstelsel een open systeem moest zijn, en dit kan het niet zijn indien sprake is van een van tevoren bepaalde theorie. Van belang is tevens dat Adriani in zijn werk een rechtsvergelijkend onderzoek heeft gedaan.

Het boek heeft onder andere de discussie over bepaalde begrippen geopend. Een voorbeeld is het begrip ‘belasting’. Daarover bestond, en wellicht is dat nog steeds het geval, geen overeenstemming. Zo had Adriani in zijn definitie het doel van een belasting, publieke uitgaven bestrijden, opgenomen. Hofstra was het daarmee niet eens. Het boek (tweede druk), en dan met name het derde deel, kende ook kritiek. Zo was er commentaar op de door de auteur gemaakte indeling van belastingen en op het feit dat het gehanteerde eigen stelsel niet consequent werd volgehouden.

Afsluitend kan worden opgemerkt dat Adriani een van de grondleggers is geweest van de belastingwetenschap, waardoor een bloeiende wetenschappelijke discussie over belastingonderwerpen werd geopend.

P. Essers, *Belast verleden*, Deventer, 2012, *passim*; H.J. Hofstra, *Plaats en taak van de belastingwetenschap*, Deventer, 1966, 6-7; E.M. Meijers, *Tractatus tributarii*, Haarlem, 1949, p. v; P.L. Nève, ‘Adriani, Pieter Jakob Albert (1879-1974)’, in: *Biografisch Woordenboek van Nederland*, dl. 2, Den Haag, 1985, 5-6; R.E.C.M. Niessen, *Inleiding tot het Nederlands belastingrecht. Fiscale hand- en studieboeken*, dl. 1, Deventer, 2010; W.H. van den Berge, *Beginselen van de belastingheffing*. Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, dl. 68, Alphen aan den Rijn, 1949, *passim*; J. van der Poel, ‘Prof. dr. P.J.A. Adriani: het belastingrecht, zijn grondslagen en ontwikkeling’, *Weekblad Fiscaal Recht*, 1956, nr. 523 en nr. 542.

prof. dr. M.J.G.A.M. Weerepas
Universiteit Maastricht